

Et historisk verk for Alstahaug – hvorfor og hvordan?

Et historisk verk for Alstahaug

– hvorfor og hvordan?

Et forprosjekt skrevet på oppdrag fra Alstahaug kommune

Tobias Henriksen

Bodø

2020

Forord

Alstahaug kommune vedtok i 2018 Kulturminneplan for Alstahaug 2018-2022. Et sentralt tiltak i planen er oppstart av prosjektet «Historisk verk for Alstahaug»:

I planperioden skal kommuneadministrasjonen utvikle et konsept og gjennomføre et prosjekt «Publisering av et historisk verk om Alstahaug kommune».

(Kulturminneplan for Alstahaug kommune 2018-2022, s. 41.)

Administrasjonen har i dette arbeidet valgt å se til Bodø, som nylig har ferdigstilt et verk om Bodøs historie. Det ble etablert en arbeidsgruppe for å vurdere en framgangsmåte for prosjektet, bestående av:

- Svein-Harald Carlsen, Alstahaug kommune
- Odd Arnold Skogsholm, Alstahaug kommune
- Sten Rino Bonsaksen, Helgeland Museum
- Tor-Helge Allern, NORD universitet
- Helge Møller, Alstahaug historielag
- Tjøtta historielag

Arbeidsgruppa konkluderte med at Bodøs modell for arbeidet vil være en hensiktsmessig arbeidsmåte også for Alstahaug.

For å utarbeide forprosjektet er det søkt å forankre dette i fag- og forskningsmiljø.

Følgende personer ble forespurt og takket ja til å bidra i forprosjektet:

- Trine Johnson, arkeolog, Nordland fylkeskommune
- Ann Kristin Klausen, avdelingsleder, Helgeland Museum
- Tor-Helge Allern, professor, NORD universitet
- Steinar Aas, professor, NORD universitet

Forprosjektets arbeidsgruppe leverer her et utkast til forprosjekt ut fra følgende mandat:

- Hvorfor skrive et historisk verk for Alstahaug kommune
- Retningslinjer for det nye historiske verket
- Tema, problemstilling og inndelinger i bind
- Kilder og litteratur
- Organisering og økonomi

Forprosjektets arbeidsgruppe gjennomførte et arbeidsmøte i Bodø, 4. juni 2019. Arbeidsgruppa konkluderte med at man burde leie inn ekstern bistand til dette arbeidet, koordinert av Steinar Aas ved Nord Universitet.

I november 2019 fikk Tobias Henriksen, nylig uteksaminert masterstudent i historie ved Nord universitet i oppdrag fra Alstahaug kommune å utarbeide et forprosjekt for en kommunehistorie for Alstahaug. Det ble gitt tre månedsverk for å utarbeide et forprosjekt som er i henhold til «Kulturminneplan for Alstahaug 2018-2022», og det ble koordinert i samarbeid med Odd Arnold Skogsholm (Alstahaug kommune) og Steinar Aas (Nord Universitet).

Målet i dette dokumentet er å belyse de faktorer som bør tas i betraktning ved et større historieprosjekt, vise til muligheter, og komme med anbefalinger om hvordan et slikt prosjekt bør se ut. Forprosjektet er dermed først og fremst rettet mot administrasjonen i kommunen, slik at den har nødvendig bakgrunnsinformasjonen for å kunne realisere prosjektet.

Forprosjektet slik det foreligger her er utarbeidet av Tobias Henriksen, 2020, og revidert av forprosjektets arbeidsgruppe mars 2021.

Innhold

Hvorfor skrive et historisk verk for Alstahaug kommune?	4
Hva er skrevet tidligere?	5
Hvorfor et historieprosjekt?	7
Tendenser i det lokalhistoriske tilfanget.....	8
Alstahaugs skiftende grenser opp gjennom tiden – en utfordring	9
Behov for begrenset historisk forskningsarbeid?	11
Retningslinjer for det nye historiske verket	13
Valg av forfattere	13
Omfang og struktur/rammer	13
Framstillingsform og bokkomité.....	15
Arbeidssted	15
Tema, problemstillinger og inndeling i bind	17
Befolknings- og bosettingshistorie	17
Økonomisk og sosial historie.....	17
Politisk historie.....	18
Arkeologiske utfordringer	19
Kulturhistorie	21
Forslag til tematisk inndeling	22
Organisering og økonomi.....	26
Bokkomiteer	26
Økonomi	27
Kilder og litteratur	29
Skriftlige kilder.....	29
Aviser som kilde	30
Muntlige kilder	30
Konklusjon	31
Tilgjengelig litteratur.....	33

Hvorfor skrive et historisk verk for Alstahaug kommune?

Til tross for at Alstahaug historisk sett er et sentralt område både for landsdelen og i nasjonal sammenheng, er det ennå ikke skrevet og publisert et historieverk som tar for seg helheten i utviklingen av dette området. Det er det vesentligste argumentet for en slik utgivelse nå.

I mandatet til Alstahaug vises det til prosjektet til Bodøs historie som modell for Alstahaug. Det er imidlertid en vesentlig forskjell mellom de to prosjektene. Da Bodø startet opp sitt prosjekt var det alt skrevet en byhistorie av Axel Coldevin i 1937, senere oppdatert i 1966. Det ble dermed, i større grad, et spørsmål om historisk oppdatering.

I kontrast til det har ikke Alstahaug noen helhetlig kommunehistorie som har analysert og sammenfattet hele områdets historie. En kan selvfølgelig argumentere at større bind som *Helgelands historie* behandler området, men ikke i mer vesentlig grad enn resten av Helgeland. Alt som er skrevet tidligere faller innenfor tematikk rundt individer, kirker, selskaper eller enkeltstående hendelser. Dette er spesielt sant når det gjelder sentrale historiske skikkelser som Petter Dass og Mathias Bonsach Krogh, betydningsfulle embetsfamilier som Brodtkorb og Coldevin. Når det gjelder arkeologiske fortidsfunn er Alstahaug en av de kommunene som har flest arkeologiske fortidsfunn på Helgeland.¹ Med bakgrunn i det omfanget av litteratur som allerede eksisterer, vil store deler av dette prosjektet omhandle sammenfatting av hva som er skrevet tidligere, spesielt innenfor perioden som vil dekkes i første bind. Noen seinere utgravinger bl.a. på Horvnes, vil kunne gi en mer oppdatert framstilling.²

Det har dessuten foregått en omfattende forskning på byutvikling og urbanisering i hele landet vårt. Helgeland har blitt del i dette gjennom forskning på Rana, som senere munna ut i et historieverk om Mo i Ranas utvikling som landsdelens tredje største by. Den øvrige tettstedsutviklinga og urbaniseringa på Helgeland, og ellers i Nordland, har blitt mer stemoderlig behandla. Unntakene er Narvik og Bodø som begge fikk sine historieverk i vårt århundre.

Når sjansen nå byr seg for å studere urbaniseringsprosessen i Alstahaug er det også for å få dekket flere av de gjenstående hvite flekkene på kartet og sett på byhierarkiene og bystrukturen i regionen i sammenheng med hverandre. Endringene i Alstahaugs sentrumsfunksjoner for et større omland blir derfor et bærende element i en fremtidig historie om Alstahaug fra de eldste tider og frem til vår tid.

¹ Jakobsen, 1922, s.26

² Berglund 2016.

Hva er skrevet tidligere?

Som nevnt er det, til forskjell fra byer som Bodø, Svolvær, Mo i Rana, Mosjøen og Narvik, ikke blitt skrevet noe samlet verk om Sandnessjøen tidligere, heller ikke Alstahaug kommune. I det følgende vil vi forsøke å gi et innblikk i hvilke sentrale forfattere som har bidratt med litteratur av verdi for et framtidig historieprosjekt.

Mikal Jakobsen er en av historikerne som har skrevet om området. *Alstahaug kanikgjeld* som først ble utgitt i 1914, og senere oppdatert i 1922, er verdifull for dette prosjektet fordi den behandler Alstahaug ut over dagen grenser. Her kan framtidige forfattere forholde seg til spørsmål som sentrumsdannelse i dagens Alstahaug for et langt større geografisk område. Det må selvfølgelig ikke tolkes som at en skal beskrive Hattfjelldal eller Vefsn fra 1152 og fram mot moderne tid, men at man danner et oversiktsbilde for å kunne forklare sammenhengen i det administrative området. Jakobsens verk kan gi innsyn i befolkningsmønster, jordbruk og handel. En innvending er at verket er noe faglig tilårskomment, og mangler kunnskap om mange av de omfattende arkeologiske utgravningene som har skjedd gjennom 1900-tallet. Det inneholder også noen faktafeil og diskutabile fortolkninger. Behovet for ny gjennomgang av dette arbeidet er derfor på sin plass og nødvendig.

Når det gjelder arkeologiske utgravninger vil arbeidet til Birgitta Berglund ved NTNU fra Alstahaug/Tjøtta siden 1970-tallet stå sentralt. Dette arbeidet har blant annet resultert i Berglunds doktorgradsavhandling om Tjøttariket (1995) og publikasjonen *Alstahaug på Helgeland 1000-1750* (2007). Berglund har hovedsakelig arbeidet med jernalder, middelalder og tidlig nytid, og særlig bidratt til å kartlegge maktsentre, bosetningsmønster og gravskikker på Alstahaug/Tjøtta. Dette aktualiserer behovet for å engasjere en arkeolog også i arbeidet med skriving av selve verket. Dersom kommunen velger å konsentrere seg om å skrive et første bind som dekker perioden fra steinalder og framover mot moderne tid, vil store deler av dette bindet omhandle arkeologiske funn og forsøke å belyse hvordan området har utviklet seg administrativt, politisk, kulturelt og sosialt.

Det andre vesentlige poenget, er at de arkeologiske analysene alt fins. Den arkeologiske forskningen på Alstahaug er omfattende, noe som gir mulig til å sammenfatte arbeid. Denne oppgaven kan med fordel gis til en arkeolog, slik at man med det kan spare prosjektet for nytt arkeologisk feltarbeid. Om Berglund blir konsultert i sammenheng med dette prosjektet, eller om man velger å tilsette en annen arkeolog, vil det trolig være lurt å tenke det første bindet delt mellom en historiker og en arkeolog. Det bør nevnes at det under dette forprosjektet har vært kontakt med Berglund, og at hun signaliserer interesse for å bidra.

Til tross for mangelen på et samlende, syntetiserende og sammenfattende verk om Alstahaugs historie er det gjort mange enkeltarbeid om personer, organisasjoner, tema og tidsperioder av stor viktighet for regionen. Historikeren Kåre Hansen er vanskelig å komme utenom når dette arbeidet skal beskrives. Han har blant annet arbeidet grundig med husmannsvesenet, godseierstrukturen og den geistlige historien på Helgeland, med spesielt kritisk blikk på dikterpresten Petter Dass. Gjennom sitt arbeide har han også studert sosio-økonomiske forhold i regionen, noe han kanskje særlig har gitt viktige bidrag til å forstå. Hansen har også skrevet om en rekke ulike temaer og vært bidragsyter til *Helgelands historie* da tredje bind ble utgitt i 2011, men fokuset har primært ligget på nyere historie. Hans bok «Dæ stod i avisa», om Helgelands Blad, utgitt i 2004 inneholder også nyere stoff fra Alstahaug og Sandnessjøen. Ettersom tyngden av dette prosjektets samlede verket blir på nyere historie fra 1800-tallet og mot dagens Alstahaug, så vil det være verdt å anvende litteraturen skrevet av Hansen i framstillingen, også det arbeidet som er i gang om handelshistorien i kommunen.

I sammenheng med hva som tidligere er skrevet om Alstahaug, så vil en ikke komme utenom Leif B. Lillegaard, journalist og forfatter fra Sandnessjøen som individuelt, og i samarbeid med andre, har gitt ut en rekke lokalhistoriske bøker og jubileumsskrift. Den mest sentrale er Alstahaugboka, utgitt i to bind som *Fedrene* i 1979 (i samarbeid med broren Per) og *Mellom to kriger* i 1989 (i samarbeid med Steinbjørn Mentzoni). Det er muligens feilaktig å referere til dette som 'bygdebok', noe forfatterne selv gjør leseren oppmerksom på i innledningen. Dette verket inneholder ikke «oppramsinger om matrikkel og skyld, gårdsnummer og bruksnummer, om ætter med digre tavler og slektshistorie som skal tilfredsstillende den enkelte leser og hans og hennes opphav».³ Verket er ment å beskrive Alstahaugfolkets historie, gjennom rikelig bruk av fotografier. Den fundamentale utfordringen med Lillegaards arbeid er den manglende bakgrunnen fra historiefaget, noe som belyses gjennom den fullstendige mangelen på kildehenvisning og en klar kronologi. Lillegaard skriver med stor innlevelse i temaene, og lar kildene han bruker i stor grad stå på egne ben og fortelle selv uten noen forklaring ovenfor leseren. Verdien av dette svekkes imidlertid, da kildene ikke kan oppspores. Her er dessuten mangel på historisk analyse og kontekst, noe et moderne verk må ha som ambisjon å bidra med. Til gjengjeld inneholder bildearkivet etter Per Lillegaard, som disponeres av Helgeland Museum, en unik samling som også vil ha interesse for arbeidet med et historisk verk.

Leif Lillegaard vil innenfor faglige sirkler oppfattes med skepsis, særlig i forhold til kildebruk, teoretisk refleksjon og presisjon. Men hans arbeider kan ikke avvises helt,

³ Lillegaard & Lillegaard, 1979, s.8

fordi for eksempel Alstahaugboka trolig er det nærmeste Alstahaug har en gjennomgående bygdebok. Den kan dessuten gi retning for studiet av tema som sosialt liv og hverdagen til folk flest. Det til tross for at verket har et visst tyngdepunkt i kulturminner, og store historiske skikkelser (store menn). Ettersom lokalhistoriske verk ofte har til hensikt å fortelle historien om folket for de brede massene av folket, bør ikke litteraturen skrevet av Lillegaard være ubrukt eller ukjent for en forsker på områdets historie.

Hvorfor et historieprosjekt?

Under utarbeidelsen av dette forprosjektet, har Svein Lundestads forprosjekt for Bodøs byhistorie, skrevet i 2003/2004, vært en viktig referanse og mal. Det er forskjeller mellom Bodø og Alstahaug, spesielt når det kommer til de omskiftelige grensene for områdene som utgjør dagens kommunegrenser. Når det er sagt, belyser Lundestad to vesentlige grunner for hvorfor en by-/kommune-historie er et nødvendig prosjekt en bør påta seg. Det ene er behovet for historisk oppdatering om forskningsfronten. Det andre er behovet for faglig oppdatering av forskningsperspektiv, fortelling og forklaring i tråd med den allmenne teoretiske og metodiske utviklingen innenfor historiefaget.

I Bodøs tilfelle handlet det om hvordan by-/kommunehistorier ofte oppdateres ved 50-, 75-, 100-, 200-årsjubileum fordi de har behov for jevnlig oppdatering. Coldevins byhistorie strakk seg bare til 1966, og var et supplement til historien han opprinnelig fikk utgitt i 1937. Denne måtte få sin oppdatering fram mot byens 200-årsjubileum i 2016. Behovet for å behandle den sterke veksten i etterkrigstiden, var også et relevant argument for hvorfor en ny byhistorie var ønskelig.

Den andre begrunnelsen for å skrive et nytt historieverk handlet om hvordan historiefaget i seg selv hadde endret seg siden Coldevins dager. Han hadde sin historiefaglige utdanning fra 1920-tallet hvor sosialhistorie enda var i sin pure barndom. Senere har feltet hatt en enorm utvikling og for Bodøs del var det viktig å avspeile dette i et nytt historieverk. Hvor det tidligere ble lagt mer vekt på politisk og økonomisk historie, var det nødvendig med en oppdatert historie som fokuserte mer på grupper utenfor det historiske søkelys, spesielt kvinner og minoriteter, men også de lavere sosiale lag, allmuen. Dette skal kunne ivaretas i et framtidig historieverk om Alstahaug med tanke på de siste års forskning på feltet.

Alstahaug har ingen behov for å oppdatere gamle verk; her er det snakk om å skrive nytt. Det meste som er tidligere skrevet om Alstahaug handler enten om by, objekt eller person, eksemplifisert ved verk skrevet om Sandnessjøen, Alstahaug kirke og Petter Dass. Dette er essensielle deler av en kommunehistorie, men kan ikke alltid være i

sentrum for det samlede verket. Vi skal komme tilbake til dette senere når vi ser på forslaget til tematisk inndeling.

Tendenser i det lokalhistoriske tilfanget

Ser en videre på litteratur fra Alstahaug-området er det opplagt en del som er skrevet av amatør-historikere, utgitt på egne forlag. Årbok for Helgeland utgitt av Helgeland historielag fra 1970 omfatter Alstahaug. Siste geografiske register viser 101 artikler. Disse bøkene og artiklene er i stor grad tematisk, om en lang rekke egendefinerte temaer. Det diskvalifiserer dem derimot ikke fra bruk, snarere tvert imot. Det kan være fordelaktig å ta i bruk mangfoldet av slike verk, da de trolig belyser deler av historien som ikke ellers er behandlet av større historieverk. Slike lokalhistoriske skrifter er ikke et unikt trekk ved Alstahaug, men heller en gjennomgående trend for flere kommuner, og er et uttrykk for en stor historieinteresse som kan være et ekstra element for å holde oppe interessen for et slikt større historieverk.

Hvordan fremstår fordelingen av forskningslitteraturen? Er det noen områder som er dårlig gjort rede for? Slik det så langt ser ut er det ikke perioder som er vesentlig dårligere gransket enn andre, det til tross for at tiden etter 1600 har det bredeste kildegrunnet. Litteraturen som er skrevet om Alstahaug legger hovedvekt på gårds- og kirkehistoriske arbeider, samt biografiske verk om kjente personer. Dette er ikke et omfattende problem, men viser til at det er nødvendig med ny forskning, og ikke bare sammenfatning, særlig når det kommer til nyere tids historie. Her er det gjort lite forskning som kan benyttes for å forklare utviklingstrekk på f.eks. 1900-tallet. Det kan være aktuelt å få gjort en del grunnforskning på enkelte felt gjennom kontakt med universitetsmiljøenes mastergradsstudenter og stipendiater.

Omfanget av lokalprodusert litteratur om Alstahaug tyder på stor historieinteresse. Dette er et argument for et nytt historieprosjekt. Verkene er også til stor verdi i prosjektet fordi de gir detaljert informasjon om aktivitet og personer, så som *Jubileumsbok for Alstahaug jeger- og fiskeforening*, skrevet av Ståle Botn, eller *Sandnessjøen skytterlag 1875 – 1975: 100 år* av John Schei. Bedrifts/organisasjonshistorier er verdifulle hovedsakelig av to grunner. De gir innsyn i lokale historiske forhold med historiske data og stort sett etterrettelige opplysninger. Den andre grunnen til at de er viktige er at de sier noe om historieforståelse og – oppfatning, myter og fortellinger om lokale forhold, med den tilleggsdimensjonen at de viser viktigheten av forhold i lokalsamfunnet som det er vesentlig å ha med i et større historieprosjekt.

Dette aktualiserer også motivet om å engasjere lokalsamfunnet i prosjektet. Er det lokale organisasjoner og foreninger som kan delta for å dekke felt en trenger å arbeide med? Er

det sektorer som mangler? Et viktig motiv må være å forhindre at verket bare omhandler «viktige menns viktige beslutninger». Lokalsamfunnets inkludering i et større prosjekt kan også være gunstig av økonomiske grunner, der prosjektet kanskje vil ha nytte av lokale sponsorer, og ikke nødvendigvis bare av kommunen selv.

Alstahaugs skiftende grenser opp gjennom tiden – en utfordring

Et sentralt spørsmål som må besvares når vi tilnærmer oss det å skrive et historieverk for Alstahaug, er å spørre seg, hva er Alstahaug? For det første: Som for Bodø har Alstahaug kommunes grenser endret seg siden det kommunale selvstyret ble innført ved Formannskapslovene i 1837. For det andre har Alstahaugs prestegjeld – som i perioden siden middelalderen og fram til formannskapslovene trådte i kraft – fungert som sentralsted religiøst, politisk og administrativt for et skiftende område på Helgeland.⁴ I jernalderen var det andre deler av dagens kommune som fungerte som sentra for skiftende områder på Helgeland. Fra sagalitteraturen hører vi om Tjøtta og Sandnes som høvdingseter i vikingtiden.⁵ Arkeologiske funn på blant annet Tjøtta viser også til en sentrumsstruktur før vikingtiden.⁶

De skiftende administrative og politiske grensene gjør det til en utfordring å skrive en ny historie for det området som i dag er Alstahaug. Men erkjennelsen av at det politiske, religiøse og administrative senteret for disse skiftende grensene har vært trygt plassert innenfor dagens kommunegrenser gjør det greit å ta utgangspunkt i dagens kommune. Med utgangspunkt i sentrene vil den politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle historien til Alstahaug beskrives, først og fremst for menneskene som til enhver tid bebodde dagens Alstahaug, men også i relasjon til Helgeland for øvrig, til økonomiske institusjoner som for eksempel sesongfisket i Lofoten, til nasjonale maktinstitusjoner, til geistlighet og adel, fram til det moderne Alstahaug med Sandnessjøen som det viktigste økonomiske og kommunikasjonsmessig senter for ytre Helgeland. Nettopp forbindelsen med omverdenen – det nære omland og nasjonen – definerer Alstahaug historisk og i samtida på en helt annen måte enn de aller fleste kommuner i landet. Det må et historieverk for Alstahaug kommune avspeile.

Innledningsvis i dette forprosjektet gjøres det derfor nærmere rede for hvordan senterstrukturen innenfor det territoriet som i dag er kommunens grenser har endret seg. Formelle politiske/administrative avgrensninger blir presentert, og politiske/religiøse/ og økonomiske interessesfærer vil i den grad det er berørt i

⁴ Se Jakobsen, 1922 *Alstahaug kanikgjeld* for Alstahaug i perioden 1152 – 1914.

⁵ Berglund, 1994, s.27-29

⁶ Bostwick, Hansen & Olsen, 1996, s.10

forskningsslitteraturen bli omtalt. Det siste vil naturligvis være en gjennomgående problemstilling som må følges opp av forfatteren(e) som bli engasjert til å arbeide med historieverket å definere hva som er Alstahaugs sentrumsfunksjoner og hvilket omland som til enhver tid inngår i relasjon med sentralstedene. Også sentrenes plass i større nettverk må komme tydelig fram.

En kort utredning om Alstahaug som sentrum på Helgeland viser omskifteligheten til dagens administrative område. Både arkeologiske funn i området, og kilder og litteratur som for eksempel kongesagaen fra middelalderen viser til et maktsentrum, både som bosettingskjerne og som administrativt sentrum. Ved kristningen av Norge finner vi den største vedvarende administrative enheten i Alstahaug kannikgjeld, opprettet i 1152. Kannikgjeldet, slik historiker Mikal Jakobsen omtaler det, inneholdt dagens Hattfjelldal, Grane, Vefsn, Tjøtta, Vevelstad, Alstahaug, Leirfjord, Herøy, Dønna, Nesna, Hemnes og Rana.⁷ Alstahaug kirkested ble, og vedvarte som, administrativt sentrum for store deler av Helgeland fram til 1700-tallet. Nesna og Rana prestegjeld ble skilt ut som egne prestegjeld på 1730-tallet. Vefsn (inklusive Grane og Hattfjelldal) ble utskilt i 1767.⁸ Det rår ofte en anakronistisk historieforståelse om befolkningsmønsteret i Nord-Norge, basert på dagens struktur. De færreste vet at hoveddelen av folket i landsdelen bodde på Helgeland i eldre tid og at halvparten av landsdelens befolkning bodde på Helgeland ved inngangen av 1800-tallet. Alstahaug fortsatte å være et betydningsfullt administrativt senter også utover 1800-tallet, noe som ble forsterket av at Alstahaug ved opprettelsen av det nye bispedømmet Nordlandene og Finmarken, ble valgt som bispesete. Nord-Norges første biskop, Mathias Bonsach Krogh, administrerte regionen fra Alstahaug og Belsvåg, og Alstahaug kirke var domkirke fram til Kroghs død i 1828, da bispesetet for Hålogaland ble flyttet til Tromsø.

Overgangen til kommunalt selvstyre i 1837, skapte hva en kan omtale som datidens storkommune Alstahaug som innbefattet dagens Vevelstad, Alstahaug, Herøy, Leirfjord, samt deler av Vega og Dønna. En kommune som etter en rekke delinger – første gang ved opprettelsen av datidens Tjøtta og Herøy kommuner (og prestegjeld) i 1862 – til slutt endte opp som dagens Alstahaug kommune i 1964, etter en fusjon av daværende Alstahaug og Sandnessjøen kommuner.⁹

Med formannskapslovene og innføringen av kommunalt selvstyre, var det ikke lenger den kirkelige administrasjonen som alene som definerte Alstahaugs administrative historie. Med denne dreiningen legges det mer vekt på den verdslige samfunnsorganiseringa. Det

⁷ Jakobsen, 1922, s.1

⁸ Jakobsen, 1922, s.159

⁹ Veia, 2004, s. 321

er heller tettstedsutbyggelse og framveksten av et regionalt senter, først på Søvik, senere i Sandnessjøen, som definerer denne perioden. Søvik må medregnes som det administrative sentrum for kommunen fram til 1899, med både hurtigruteanløp og sykehus.¹⁰ Sandnessjøen (med Stamnes og Sandnes) var et gammelt handelssted, med bakgrunn som kremmerleie/borgerleie, jekteleie, seinere gjestgiveri, vendt ut mot leia og trafikken til sjøs, og med visse sentrumsfunksjoner som fogd og fengsel, sogneprest, kirke og telegraf. Da Det Helgelandske dampskipsselskap flyttet hovedkvarter til Sandnessjøen i 1898 startet, i større grad, framveksten av Sandnessjøen som hovedsentrum på Alstahaug. Geografen Halstein Myklebost har i sin avhandling om Norges tettbygde steder (1961) behandlet Sandnessjøen som knutepunkt for kysttrafikk og bindeledd med det nasjonale rutenettet langs kysten, når han skal forklare framveksten av byen Sandnessjøen, som han regner som en by på dette tidspunktet.

Som vi ser har steder i området rundt Sandnessjøen i Alstahaug gjennom hele sin historie hatt ulike former for sentrumsfunksjoner for større områder enn det som i dag utgjør Alstahaug kommune. I dag skaper kombinasjonen av flere viktige institusjoner som havnen i Sandnessjøen flyplassen på Stokka, hovedsykehuset for Helgeland, aviser og viktige hjørnesteinsbedrifter og service- og handelsbedrifter Sandnessjøen som et av regionens viktigste knutepunkt for et større omland.

Behov for begrenset historisk forskningsarbeid?

I et historieprosjekt av denne karakter vil det alltid være snakk om hvorvidt det er felt som er gjort lite rede for og om det er behov for historisk forskningsarbeid. Hva finnes fra før, og hva er grundig utforsket? Dette er trolig best behandlet kronologisk, så en kan begynne med å avskrive behov for omfattende arkeologisk arbeid. Alstahaug/Tjøtta er et område med rike fortidsfunn¹¹, og det er gjennom 1900-tallet blitt gjort flere større utgravingsarbeider i området som viser til en fortid som maktsentrum på Helgeland.¹² Det vil heller være mulighet for å sammenfatte mye av det arkeologiske arbeidet som allerede er utført, og syntetisere dette inn i det større arbeidet. Det at det allerede finnes omfattende materialet å hente fra, styrker argumentet for historieverket, da arkeologisk feltarbeid er en økonomisk faktor en slipper å ta høyde for. Det vil i langt større grad være behov for å sette inn det forskningsmessige støtet på den nyere perioden, det vil si tida etter 1860. Dette er trolig den perioden det er størst kildetilfang og minst

¹⁰ Jakobsen, 1922, s.241, 311.

¹¹ Jakobsen, 1922, s.26

¹² Berglund, 1994, s.38-40

vitenskapelig basert forskning på fra før. Det vil dermed være nødvendig å sette av størst plass i historieverket til denne perioden.

Retningslinjer for det nye historiske verket

Hvilke retningslinjer skal verket så følge? Hvilke målsetting skal prosjektet ha, hvilke vurderinger bør gjøres ved ansettelsesprosessen, hvilken strukturell inndeling skal vi ha og hvilke tanker gjør vi oss med tanke på framstillingsform og arbeidssted?

Valg av forfattere

På bakgrunn av prosjektets størrelse, og av prinsipielle grunner må stillingen(e) som forfatter/forsker lyses ut åpent. Forfattere bør ha en sterk bakgrunn fra arbeid med lokalhistorie, helst om nordnorske forhold eller om Nordland, og gjerne med kunnskap om Alstahaug og omland. Det er fordelaktig at bind 1 blir utlyst som en deling mellom historiker og arkeolog. Da må det også vektlegges for arkeologens del at det er særlig erfaring med analyse, sammenfatning og syntetisering av forskning gjennom skriftlige framstillinger som er viktige kvalifikasjoner, og ikke nødvendigvis feltarbeidserfaring.

Dersom det er flere kvalifiserte søkere, bør det vurderes å ta hensyn til ulike forskningstradisjoner, slik at prosjektet kan dra nytte av forskjellige perspektiver på historien som skal dekkes. Andre moment som må telle er evnen til å gjennomføre innenfor tidsfrister og hvorvidt vedkommende kan legge fram en strategi for hvilke temaer som er sentrale og hvordan fremstillinga er tenkt å bli. Det forventes at den som skriver skal kunne skrive både for et lærd publikum og lekfolk. Framstillinga skal kunne brukes av så vel kommunebyråkratiet som småskolelæreren i det daglige arbeid, og det skal også kunne leses av en alminnelig interessert leser.

Det bør også settes av ressurser til en stilling som billedredaktør. Hvorvidt dette blir en fulltids- eller deltidsstilling i sluttfasen av prosjektet, må avklares i god tid før manus er ferdigstilt.

Omfang og struktur/rammer

Vi ser for oss at det kan bli snakk om to eller tre verk som dekker hele perioden fram til våre dager. Det er naturligvis flere grunner til dette, men den viktigste at det vil yte rettferdighet til de temaene en ønsker å belyse, tema som er viktig for å forstå områdets historie. Dette vil også legge føringer for omfanget av de to eller tre periodene en vil dekke, slik at bindene blir om lag like store. Tidsmessig kan det være flere grunner til å dele det opp slik, da det er tenkt at alle bindene skal stå ferdig til 2030 og 1000-årsmarkeringa av Slaget på Stiklestad, der helgelands-eliten spilte en sentral rolle i den nasjonale historia. Med det for øyet kan det skrives to-tre bind fram til dette tidspunktet slik at utgiftene fordeles over flere budsjettår. Vi tenker oss da at hvert bind blir på opp mot 400 sider med en illustrasjonsgrad på ca. 25 %.

Dersom kommunen velger å falle ned på to bind vil det selvsagt være budsjettmessige gevinster å hente på dette, men det vil føre til at særlig den nyere delen av regionens historie blir mer overfladisk behandlet. Med tanke på mange av de komplekse prosessene som er knyttet til framveksten av Sandnessjøen som sentrum til ulike tider i løpet av 1800-, 1900-, og 2000-tallet, vil det derfor være vanskelig å dekke disse skikkelig gjennom ett bind. Vi gjør derfor oppmerksom på at denne behandlingen vil bli skadelidende dersom det blir bare ett bind som skal dekke den nyere historien. Vi vet blant annet at det er stor interesse for ny kunnskap om krigshistorien, og med to bind som dekker den nyere historien vil det være bedre muligheter for å få fram ny kunnskap også på dette feltet.

Det er i utgangspunktet naturlig å se for seg at arbeidet vil bestå av tre bind som dekker tre ulike perioder med like mange årsverk knyttet til hvert bind. Det har også vært drøftet om det kunne holde med to årsverk knyttet til bind 1, men arbeidsgruppa vil ikke tilrå dette av faglige grunner. Alstahaugs historie før 1800 er særdeles interessant og det er behov for å gi en eventuell forfatter gode arbeidsvilkår til å behandle denne perioden på en skikkelig måte. I tida etter 1800 er det snakk om så store mengder kilder etter hvert, at tre år vil kunne være nok for den som skal arbeide med hver av disse to periodene som binda er foreslått inndelt i. Her vil det kanskje også bli snakk om å bruke tida til mer primærforskning. Det kan også nevnes at tre årsverk har vært det normale i forskningstid for de fleste byhistorieprosjekt som har vært gjennomført nylig, så som i Narvik, Harstad og Bodø.

Når det gjelder den praktiske gjennomføringen av de tre binda kan det kanskje bli aktuelt at forfatterne av bind 2 og 3 overlapper hverandre i tilsetningstid for å unngå at ferdigstilling av verka med trykking og forberedelse for trykking ikke skal komme for tett opp mot 2030. Vi kan kanskje ha ansatt en forfatter alt i 2021 med avtale fram til 2024, mens forfatterne av bind 2 og 3 kan være på plass i henholdsvis 2024 og 2026.

Til tross for at tiden etter 1800 vil utgjøre hoveddelen av verket, er det nødvendig å gi rikelig plass til Alstahaugs eldre historie, hvor det første bindet vil dekke perioden fra steinalder og frem til 1837. Skillet for dette bindet og det neste er Kannikgjeldet og overgangen til Formannskapslovene der prestegjeldene ble områdene for den nye organiseringen av kommunene, som så fikk en inndeling i ut over på 1900-tallet.

Et annet skille mellom eldre og nyere tid kunne være 1867 og etableringa av Det Helgelandske Dampskibsselskap, noe som kanskje var en viktigere begivenhet for Helgeland enn for Alstahaug. Likevel var det med på å sikre sentrumsfunksjonen til Sandnessjøen, og i denne perioden er det sentrumsutvikling/urbaniseringsprosessen som er i fokus. Hvordan ble det etablert byhierarki i regionen og på hvilken måte utviklet

disse seg på Helgeland. Her må utgangspunktet være Sandnessjøen/Alstahaug i de to siste bindene og hvordan denne delen av Helgeland utviklet seg. Bind 2 kan for eksempel dekke perioden 1837 – 1945 og siste bind perioden 1945 – 2020.

- Bind 1: Steinalder – 1837
- Bind 2: 1837 – 1945
- Bind 3: 1945 – 2020

Framstillingsform og bokkomité

I alle slike historieverk er det en ambisjon å forene faglige hensyn med behovet til vanlige folk for en historie som forteller om deres lokalsamfunn på en ikke-akademisk måte. Samtidig må det være et mål å skrive en funksjonsdyktig lokalhistorie som kan være til nytte for lokalsamfunnet på andre måter, for eksempel i undervisningssammenheng, for et mulig framtidig bymuseum, turisme og ved utarbeidelse av kommunale sakspapir om ulike spørsmål. Her bør framstillingen forsøke å balansere det populære med det faglige. For å sikre seg at framstillingen bli i tråd med oppdragsgivers behov vil det være ønskelig at det blir satt ned en referansegruppe som arbeider med manus og framdrift undervegs i prosessen, slik det var det i Bodøs historie. Denne gruppa bør ha en blanding av personer med interesse for tematikken og perioden i lokalsamfunnet, gjerne med en faglig bakgrunn, for eksempel lokale historielagsfolk, historieinteresserte lærere, museumsfolk eller lokale skribenter med god kjennskap til lokalsamfunnets historie og kultur. I tillegg bør komiteen ha medlemmer med faghistorisk bakgrunn som kjenner forskningsfronten.

Arbeidssted

Det er naturlig å tenke seg arbeidssteder både ved Nord Universitet i Bodø, NTNU i Trondheim og i Sandnessjøen for den som skal skrive. Det kan også tenkes at andre steder kan fungere som arbeidssted, men det vil være naturlig at vedkommende, særlig når det gjelder de to siste bindene oppholder seg en del i Sandnessjøen. Fordelen med Bodø er i all hovedsak at en kan finne støtte i et historikermiljø med lang erfaring fra arbeid med oppdragshistorie, og ikke minst huser Nord universitet et av landets sterkeste miljø innen byhistorie. En vil også kunne bruke Arkiv i Nordlands fasiliteter med en lesesal som ligger i kjelleren på Nord Universitet. Siden NTNU Vitenskapsmuseet i Trondheim er det arkeologiske landsdelsmuseet som dekker Alstahaug kan også Trondheim vurderes som relevant arbeidssted for deler av prosjektet. Et avgjørende moment kan være hvilke støttefunksjoner en finner ved de aktuelle institusjonene i form av forskningsstøtte og -seminar. I lignende prosjekt har det vært vanlig å ha

arbeidsplass tilgjengelig for en forfatter i hjemkommunen til prosjektet, noe en bør tenke over ved tilsetting og oppstart. I perioder hvor det er behov for å arbeide i Alstahaug kan kontorplass og base gjøres tilgjengelig i Sandnessjøen, for eksempel på Kulturbadet. Dersom man tilsetter en person som ikke vil oppholde seg noen av de foreslåtte stedene, må man få til andre løsninger, for eksempel med hjemmekontor eller andre universitet.

Ved slike prosjekt er det alltid ønskelig at det kommer mer ut av prosjektet enn bare selve bokverket. En må forvente både møtevirksomhet og formidling undervegs i prosjektet, både til den offentlige allmennhet, skoler, lag og foreninger. Dette fordrer at vedkommende som blir tilsatt utvikler kontakten med lokalsamfunnet. Naturlige samarbeidspartnere er lokale historielag, bibliotek, arkiv og museum. Kanskje kan en sette i verk innsamlingsprosjekt knyttet til de siste bindene gjennom bruk av lokale ressurser til minneinnsamling, innsamling av privatarkiv og annet arbeid som kan styrke prosjektet? For bind 3 må en forvente at det blir gjennomført en del intervju til bruk i historieverket.

Spørsmålet om arbeidssted henger tett sammen med spørsmålet om økonomi. Nord universitet opererer med sine satser for «overhead» og det vil inkludere sosiale utgifter, husleie, kontorhold, bruk av andre administrative tjenester som lønnsutbetaling, it-hjelp og kopiering. Kan en dekke de innenfor kommunens rammer, kan det kanskje bli spart en del på det. Overhead anslaget for Bodøs historie fra 2003/2004 var på 10 prosent, men dette er trolig snakk om en spesialavtale ved Høgskolen i Bodø i forbindelse med at det nettopp var Bodøs egen historie som skulle skrives. Her ligger det for øvrig et potensiale. Kan en få Nord universitet med på et spleiselag? Det kan sikkert jobbes politisk for det. Det har også gjennom forprosjektet kommet signaler om at NIBIO (Norsk institutt for bioøkonomi) på Tjøtta kan stille lokaler til rådighet for en forsker på nokså rimelige vilkår. Maiken Bjørkan ved Nordlandsforskning anbefalte blant annet NIBIO som et godt alternativ, ettersom det trolig vil være mulig å operere uten overhead ved en slik avtale. Dette bør undersøkes nærmere siden det kan redusere totalkostnadene.

Tema, problemstillinger og inndeling i bind

Det ferdigstilte historieverket har som målsetting å dekke alle vesentlige aspekter ved Alstahaugs historie, fra steinalder til i dag. Dette er en ambisiøs målsetting og må i det henseende struktureres inn i hvilke kategorier som bør behandles historie-analytisk. Det er i all hovedsak noen overordnede tema som bør dekkes:

- Befolknings- og bosettingshistorie/bosettingsutvikling- geologi/naturhistorie
- Økonomisk og sosial historie
- Politisk historie
- Kulturhistorie

Befolknings- og bosettingshistorie

Hvordan har bosettingsstruktur og – mønster utvikla seg i Alstahaug, og hvordan har det virket sammen med ressursgrunnlag og andre klimatiske og topografiske forhold.

Hvordan så det ut i tidlig steinalder? Hvor mange bodde i området i jernalderen, hvor slo de seg ned og hva livnærte de seg av? Hvordan artet svartedauden seg i dette området, og hvordan påvirket den bosettingsmønstret i området? Dette er trolig det temaet hvor arkeologiske funn vil ha størst påvirkning, spesielt i vår forståelse av de tidligste tider i Alstahaug. Befolknings- og bosettingshistorien når vi beveger oss inn i middelalderen og fram mot moderne tider vil dra nytte av skriftlige kilder som eiendomsmatrikler som Aslak Bolts jordebok, som trolig er skrevet i 1432/33, samt Svein Edwardsens befolkningsoversikt i Alstahaug og omegn (1600 –). Demografiske spørsmål vil alltid være interessante basert på de geografiske og administrative endringene som skjer i dagens Alstahaug fra 1700-tallet, og i hvilken grad disse kan forklare endringer i levemåte, næringsliv og økonomi. Den sterke folkeveksten både i regionen og nasjonen utover på 1800-tallet skyldtes den demografiske overgangen, med økt levealder og lavere dødelighet, noe som igjen skapte forutsetninger for urbanisering og industrialisering. I tida etter vet vi at det foregikk store migrasjonsprosesser gjennom hele 1900-tallet, og Alstahaugs vekst stoppet opp fra 1970-tallet. Mye av grunnen var avindustrialisering og sterkere sentralisering, lavere barnetall, men også at nordnorsk ungdom flyttet sørover.

Økonomisk og sosial historie

Den økonomiske historien i Alstahaug omhandler først og fremst hvilke ressurser folk har levd av, opp gjennom tidene. Hvilken rolle har tradisjonelle næringer som jakt og fiske spilt? Etableringen av jordbruk og fast bosetting, og utviklingen av disse er vesentlig. Her er målet å finne utviklingstrekk fra det etableres bosettinger i Alstahaug og frem til vår

egen tid. Relevante spørsmål som kan være interessant å se på omhandler i stor grad hvilken innflytelse handel har hatt for kommunens historie. Et par punkter som kan være verdt å belyse er blant annet Alstahaug sin rolle i Nordlandshandelen, jektefart fra Alstahaug og Tjøtta, samt hvilken innflytelse slike handelsforbindelser hadde på Alstahaug som senter på Helgeland. Mikal Jakobsen kan være verdt å se på i denne sammenhengen, ettersom han, i stor grad, fører statistikk for handelssituasjonen i området i tidlig-moderne tid. Et sentralt i arbeidet med 18- og 1900-tallet vil være Sandnessjøen som havn, og dens knutepunktfunksjon i kontakten med andre sentra inne i landet som Mo, Hemnesberget, Mosjøen, utover mot øyene og langs leia, men også hvordan havna skapte og utviklet Sandnessjøen økonomisk og sosialt. Var det nettverks- og omlandsfunksjonene som la grunnlag for veksten, eller var det også vekst i byens marine og maritime næringer av andre årsaker?

Det er ikke uvanlig å flette sammen økonomisk og sosial historie i lokalhistoriske verk. Materielle forhold vil ofte påvirke sosiale strukturer og vice versa. Behandlingen av økonomi bør belyse leveforhold, forholdet mellom arbeid og andre sosiale foreteelser, klasseskiller og andre typer sosiale skiller og spenninger, kvinnenens rolle osv. Med den sosialhistoriske vendingen i norsk historieforskning er det nettopp et mål å få fram elementer som tidligere har vært lite utforsket som for eksempel kvinnenens posisjon og funksjon i samfunnet, etniske minoriteter, urfolk og allmuen. Når det gjelder etterkrigstida vil det også være et poeng å studere hvordan det flerkulturelle samfunnet har gitt seg utslag lokalt. Her er det ingen spørsmål og tema som skal være prosjektet fremmed.

Politisk historie

Som vi har sett innledningsvis er det den politiske funksjonen til Alstahaug som er påakta og studert i de tidligste tidene. Gjennom arkeologiske funn kan vi framvise de første studier av et politisk sentrum i Hålogalands mest folkerike region. Seinere ble denne politiske maktfunksjonen videreført i overgangen til det kristne samfunnet, med geistlig ledelse i det store Alstahaug prestegjeld. Så i den tredje fasen er det kommunen som er studieobjektet med sine moderne politiske aktører som spiller seg ut i det moderne massedemokratiet. Et viktig spørsmål som kan sees på i denne sammenhengen, er graden av autonomi for lokalstyret i Alstahaug i jernalder/middelalder. Kampen mellom helgelandsk høvdingmakt og nasjonal kongemakt er påfallende for perioden. Fra 1152 e.Kr oppstår så spørsmålet om balansen mellom verdslig makt og geistlig makt ved overgangen til Alstahaug kannikgjeld. Ettersom arkeologiske funn peker på Alstahaug/Tjøtta som administrativt senter på Helgeland, kan det være viktig å drøfte hvilken maktfunksjon det har hatt, både som politisk sete, men også som økonomisk

samlingspunkt i forhold til handel. Det er trolig innenfor denne tematikken det blir nødvendig å diskutere de større politiske skikkelser gjennom Alstahaugs historie, og hvilken funksjon disse har hatt på utviklingen i området.

Ved inngangen til det moderne samfunnet er det et par forhold som må utforskes. Et eksempel er oppløsningen av Alstahaug kannikgjeld på midten av 1700-tallet, og hvilke faktorer som lå bak dette. Innenfor den siste 200-årperioden er det viktig å kartlegge og omtale forholdet mellom lokalmakt og embetsstyre slik det utviklet seg ut over på 1800-tallet, men også å forstå overgangen fra et nokså elitistisk lokalt styre til et mer utpreget massedemokrati basert på politiske parti. Her er det de politiske spenningene i samfunnet som bør søkes studert, da disse kan gi en viss pekepinn på hvilke fellesskap som utfoldet seg innad i studieområdet vårt. Med sentrumsutviklinga, særlig utover 1900-tallet vil det være nyttig å studere forholdet mellom Sandnessjøen og omlandet og ikke minst nabobyene i regionen. Det finnes mange nyere byhistoriske studier som kan brukes som mal og sammenligningsgrunnlag, og ikke minst som teoretisk fundament for framstillinga.

Arkeologiske utfordringer

Det er flere moment som tyder på at Alstahaugs eldre historie kanskje vil kreve en ekstra oppmerksomhet i dette prosjektet. Fylkesarkeolog Trine Johnson har skissert noen av de arkeologiske utfordringene som bør utfordres i dette verket:

Steinalder

Det har ikke vært utført arkeologiske utgravninger i særlig grad av steinalderlokalteter i Alstahaug, men flere lokaliteter er faglig påvist de senere år, uten at utgravninger er gjennomført. I tillegg fins et felt med synlige steinaldertufter i utmarka til gården Alstahaug. Imidlertid er det gjort en rekke funn av gjenstander som kan danne grunnlag for en grov tolkning av bosettinga gjennom steinalderen. Løsfunnene er gjort i forbindelse med dyrking eller annet jordarbeide, der de større og mest distinkte gjenstandene er identifisert og innlevert.

Noe ny forskning på eksisterende materiale er ønskelig ut fra at fokus rettes mot funnene fra Alstahaug sett i lys av funn i omkringliggende kommuner og områder.

Feltundersøkelser og utgravninger er uaktuelt i forbindelse med dette oppdraget.

Bronsealder – tidligste jernalder

I bronsealderen etableres en rekke godt synlige gravminner som kan tolkes som territoriemarkører og med dette en større grad av bofasthet. De mektige røysene langs leia i dette området (Våg i Vevelstad, Kongshaugen ved Alstahaug og Haraldshaugen ved Skjeggesnes) signaliserer overskudd og makt. Fra en av de mindre gravrøysene, også disse på Skjeggesnes er det gjort funn blant annet av en rakekniv av bronse, som ikke står tilbake for bronsealderfunn ellers i landet. En registreringsundersøkelse i 2009 på nabogården Søvik, avdekket spor etter ei bygning med jordgravde, takbærende stolper, 14C datert til førromersk jernalder, det vil si påfølgende arkeologiske periode. Påviste strukturer de senere årene, særlig såkalte kokegroper, antyder at overgangen mellom bronsealder og førromersk jernalder preges av kontinuitet og ikke «nedgangstid». Forskning andre steder i landet tyder på at de mange mindre røysene langs leia skriver seg fra den tidligste jernalder.

Eldre jernalder

To gravminner, to steder på Horvnes, er faglig undersøkt i løpet av 2000-tallet. I en av dem et velbevart skjelett. Et tannsett fra ytterligere en person illustrerer en senere begravelse i samme røysa, men lagt ned 350 år senere. Begge undersøkelsene er publisert, men bør få et ytterligere fokus nå.

En interessant innfallsvinkel kan være å studere mulig etablering av matrikkelgårdene slik vi kjenner dem i dag, basert på beliggenhet av eldre jernalders graver/gravfelt, ofte plassert i «gårdens» ytterkanter som en grensemarkering, og langs mulige ferdselsveier. De synes også å ha en annen plassering i terrenget enn de yngre jernaldersgravene samt en annen utforming (lave og vide i motsetning til yngre jernalders brattere preg).

Yngre jernalder

Særlig bør det pekes på en nytolkning av tunanlegget på Tjøtta (Lækkenga) etter *Helgeland historie bind 1* (1985). Nyere forskning (Inger Storli 2006: *Hålogaland før rikssamlinga*) tolker tunanleggene i Nord-Norge som tegn på fremveksten av politiske systemer. Storli argumenterer med en utvikling fra mange små tunanlegg til få store som et uttrykk for sosiopolitisk konsolidering. Det at tunanleggene ligger i tilknytning til, men perifert i forhold til storgårder kan tolkes som at de ligger på «nøytral» grunn, som et møtested for likemenn. Tunanlegget på Tjøtta var i bruk i eldre og yngre jernalder.

Middelalder

Hva arbeid med middelalderen i Alstahaug angår, peker Birgitta Berglunds studier seg ut. Hennes Dr.philos-avhandling (1995) *Tjøttariket. En arkeologisk undersøkelse av maktforhold og sentrumsdannelser på Helgelandskysten fra Kr.f til 1700 e. Kr.* og *Alstahaug på Helgeland 1000 – 1750, Dass-dynastiet og presteskapet iscenesetter seg selv* (2007), er særlig sentral som grunnlag for Alstahaugs middelalderhistorie. Særlig gir den første en oversikt over dannelser av «maktsentra som er økonomiske sentra ved knutepunkter for kommunikasjon og som har juridiske/administrative, ideologiske/religiøse og militære sentrumsfunksjoner» (1995:i).

Bergkunsten

Bergkunsten på øyene i utløpet av Vefsnfjorden bør også være et sentralt tema. Hvorfor er det en konsentrasjon akkurat her? Det er sannsynlig tidsgap på flere tusen år mellom den eldste lokaliteten («Skiløperfeltet») fra steinalderen og de yngre bronsealderlokalitetene som representerer nordgrensen for klassisk sørskandinavisk bergkunst. Hva er lokaliseringsfaktoren? Er det Røøya som et hellig fjell (bergarten er markant i sin farge), eller er det fjellets beliggenhet i forhold til fjorden som transportåre innover i landet? Bruken av feltene er trolig helt forskjellig i de to ulike periodene, slik både plasseringen i terrenget antyder så vel som motivvalget (fra en mulig forståbar jaktscene på den eldste lokaliteten med gjenkjennelige byttedyr og båter til mer stiliserte dyr og symboler på de yngre feltene).

Kulturhistorie

Kulturhistorie som tematikk for Alstahaug handler ikke hovedsakelig om hva som gjør et levevis unikt, men heller hvilke inntrykk som har formet normer, holdninger, tanker og verdier. Påvirkningen kirken har hatt innenfor kulturhistorien, er vel så viktig som innflytelsen på de økonomiske og politiske kårerne for Alstahaug. Et interessant tema som kan utforskes, er for eksempel hvorvidt reformasjonen skapte endringer i forhold til folks opplevelse av egen kultur, og om dette hadde betydelig påvirkning på levevis.

Kulturhistorie og sosialhistorie vil til en viss grad være knyttet sammen, ettersom det å få grep om de kulturelle trekkene ved Alstahaug krever en granskning av historien blant folk flest. En kan heller ikke se bort fra at næringsliv påvirker kultur ved at en næring vokser til å bli del av en tradisjonell form for levemåte. Fiskerinæringen er et eksempel på næring som del av kultur, og fiskarbonden som konsept er en kulturform så vel som en næringstilpasning. Slik kan en også tenke seg sammenheng mellom handel og kultur og byutvikling og kultur.

Mye av den lokalhistoriske litteraturen som er skrevet om Alstahaug av amatører eller lokalhistorikere kan gi et godt innblikk i bedrift/organisasjonshistorie, og andre tema som berører kultur og samfunnsutvikling. Mange av dem omhandler levesett, menneskelig aktivitet som vanlige samfunnsaktører bedrev. I dette står allmuen sentralt. Andre tidligere framstillinger retter særlig søkelyset på de lokale elitene, så som sagaen med høvdingene i regionen og senere dikterpresten Petter Dass. Petter Dass har som historisk person blitt preget av sitt ettermæle, og har særlig i løpet av det siste drøye hundreåret vært en sentral del av Alstahaugbefolkningens kulturhistoriske identitet. Likevel har det jo også vist seg at å legge så mye vekt på Dass har gitt problematiske utslag i form av myteskaping og ei skeiv framstilling av historiske forhold. Historieverket bør ta dette inn over seg, men samtidig tenke over hvordan forskingen om Dass kan belyse området historie og ikke personens historie.

Dette feltet bør knytte an til allmenne utviklingstrekk knyttet til språk-/kulturspørsmål, skole og utdanning, framvekster av organisasjoner og en opplyst offentlighet og spenninger i samfunnet knyttet til språk, religion og avholdsspørsmålet i nyere tid.

Forslag til tematisk inndeling

Det vil her skisseres et forslag til hvordan et tematisk oppsett av de ulike bindene kan se ut. Disse kan fungere som pekepinn for interessante temaer som kan være verdt å se på, men bør ikke anses som et endelig oppsett. Den endelige tematiske inndelingen vil i høyere grad være opp til forfatter og bokkomitéen etter at dette er organisert og prosjektet er nærmere oppstart. Det er derfor viktig at ikke det foreslåtte oppsettet blir noen form for tvangstrøye for en fremtidig forfatter, men at det er ment som refleksjoner over hva som kan være viktige tema.

Bind 1: Fram til 1837: fra steinalder til modernitet

Det første bindet vil være det som dekker det lengste historiske tidsløp, fra steinalderen til 1837 og overgangen til det lokale selvstyret. Slik det er skissert i dette forprosjektet, vil halvparten av bind 1 skrives av en arkeolog og dekke perioden fra steinalderen til omkring høy/seinmiddelalderen. Den andre halvparten av bind 1 vil skrives av en historiker med bakgrunn fra perioden fra slutten på middelalderen, overgangen til tidlig moderne nytid og som kan dra utviklingshistorien fram til midten av 1800-tallet. Viktige trekk å se på i dette bindet er:

- De eldste arkeologisk spor av mennesker.
- Tidlig bosetningsmønster, fra folkevandring til fast bosetning.
- Forholdet mellom kyst og innland – samisk og norrønt samvirke.

- Høvdingsete-maktsenter i jernalderen. Høvdingmakt versus kongemakt.
- Kristningen og kirkemakt versus kongemakt - Alstahaug prestegjeld.
- Svartedaudens innvirkning på bosetting, levemåte, handel og samfunn.
- Reformasjonen.
- Petter Dass og andre proprietærer og embetsmenn i forhold til allmuen.
- Skole og utdanning fram til ca. 1850.
- Administrativ avskalling for Kannikgjeldet.
- Økonomi, handel og samferdsel i tidlig moderne nytid.
- Opplysningstid, blokade og kriseår (1800-1820).
- Alstahaug som bispesete, M. B. Krogh og deltakelse i rikspolitikk (Eidsvoll).
- Alstahaug i liberalismens nye tidsalder.
- Sandnessjøens opprinnelse – urbanisering og tettstedsutvikling.
- Mot en ny kommune.

Bind 1 vil først og fremst være en sammenfatning av nyere forskning, arkeologisk og historisk, og krever kanskje i mindre grad ny grunnforskning i forhold til arkeologiske utgravinger eller historisk kildegransking. Men det kan bli en utfordring å dekke høymiddelalderen i like høy grad som periodene før på grunn av det rike arkeologiske materialet fra periodene før.

For hele denne perioden gjelder det også å sette Alstahaug inn i en regional, nasjonal og internasjonal kontekst i tråd med all den nyere forskninga som har funnet sted om kolonisering og statsutvikling i norsk middelalder. Verk som *Helgelands historie* og *Nordlands historie* må være med i sidespeilet og med et komparativt blikk I tillegg har flere forfattere gjort omfattende arbeid på Petter Dass' tidsalder. Perioden etter denne og fram mot 1837 er derimot dårligere dekket av annen sekundærlitteratur og vil trolig kreve mer primærforskning, det vil si arkivstudier.

Bind 2: 1837 – 1945: Urbaniseringens århundre

De to bindene som skal skrives om Alstahaug i moderne tid vil trolig dra nytte av ny forskning, for ikke å snakke om at innhenting av kildematerialet blir mer omfattende enn for bind 1. Ved bind 1 så vil arbeidet i hovedsak være å sammenfatte det som eksisterer av tidligere arbeid til en gjennomgående fortelling. Tidligere forskning på Alstahaug i moderne tid er mer tematisk sporadisk og mangler i større grad en gjennomgående syntese, noe som vil kreve mer arbeid i forhold til utvalg av tema og innhenting av kilder. Viktige trekk som kan sees på i sammenheng med bind 2 er:

- Alstahaug under liberalismens tidsalder.
- Embetsmannsstatens tidsalder.

- Det Helgelandske Dampskipsselskap.
- Marine og maritime næringer.
- Sentrum flytter fra Søvik til Sandnessjøen – Helgeland Havn.
- Regionale sentrumsfunksjoner – Skolevesen og sykehus.
- Den nye politiske offentlighet – på veg mot massedemokratiet (Helgelands Blad, politiske parti).
- Politiske spenninger i den borgerlige byen.
- Nye sentrumsfunksjoner i den tyske Atlanterhavsvollen - Alstahaug under 2. verdenskrig.
- Hverdagslivet under krig og okkupasjon – mangelsamfunnet.
- Økonomiske forhold i en okkupert økonomi – vekst og gjeldssanering.
- Fangeleire og militære anlegg.
- Rigel-tragedien.
- Oppgjør og ny start.

Bind 3: 1945 – : Mot en global verden

For Alstahaugs historie i etterkrigstiden er det bare skrevet noen mindre arbeider om enkeltemner, individer eller institusjoner/organisasjoner. Det vil trolig være behov for mer forskning på grunnleggende tema på dette området. Samfunnet er blitt mer komplekst og kilder og litteratur eser ut i omfang. Særlig vil avisene kunne gi viktige bidrag til å beskrive tidsånden og gi svar på viktige spørsmål, med de utfordringer det gir. Muntlige kilder vil også være av stor nytte for å beskrive og forklare den historiske utviklinga i denne tidsperioden. Det rike kildetilfanget gjør det til en utfordring å skrive en godt gjennomtenkt syntese for tidsperioden fra 1945 og fram til i dag. En utfordring med etterkrigstiden vil også være balansen mellom kommunen som helhet, og historien om Sandnessjøen. For bind 3 bør det forsøkes å finne en balanse i framstillingen slik at ikke urbaniseringen av kommunens tettsted står så sterkt i fokus at omlandet blir neglisjert. På den andre siden er det naturlig at det legges vekt på nettopp denne delen av kommunens historie, i og med at dette er den store endringen i området fra tidsperioden før. Det er derfor viktig å beskrive og forklare forholdene når det gjelder denne samfunnsutviklinga grundig. Trekk som kan være vesentlig å se på for denne perioden er:

- Omleggingene og rasjonaliseringen innen primærnæringene jordbruk og fiske – avviklinga av fiskarbondøkonomien.
- Sentrum for regionale velferdstiltak.
- Inn i «sosialdemokratiets lykkelige øyeblikk» – politisk utvikling.
- Kommunikasjonssentrum ut av leia og utafor veien og banen.

- Stamnes kommune blir til Sandnessjøen. Kommunesammenslåing 1964 – det nye Alstahaug. Sammenslåing av Sandnessjøen, Alstahaug og Tjøtta.
- Industrialiseringa inn i en oljealder.
- Befolkningsstagnasjon fra 1970-tallet.
- Kultur og identitet i Alstahaug – myter og minnepolitikk.
- Sandnessjøen endelig by – byhierarkiet på Helgeland.
- Næringsutvikling på 1900-tallet.
- Inn i ei usikker framtid – høgskole og sykehus under press.

Dette forslaget til tematisk inndeling vektlegger moderne tidsalder i langt sterkere grad enn perioden før. Ettersom det trengs mer ny forskning om denne perioden og en del refleksjon omkring det som skal være de bærende temaer og synteser enn i for eksempel bind 1, vil det være lurt med et slikt fokus. Dersom en skulle mene at det er den første historiske bolken som er den viktigste, vil det selvsagt være mulig å dele bind 1 i 1537, for så å la bind 2 omhandle perioden mellom 1537 – 1837. Det vil rime mer med hvordan en har delt verket *Helgelands historie*. Men det vil føre til en svakere og mer overfladisk behandling av tidsperioden etter 1837.

Organisering og økonomi

I det følgende skisseres et utkast til hvordan arbeidet med prosjektet kan organiseres, og hvilke kostnader som kan forventes. Det vil være noen usikre variabler basert på hvilke beslutninger som blir tatt av arbeidsgruppen, hovedsakelig i forhold til lønn, arbeidssted og størrelse på historieverket. Dette anslaget vil dermed gi en oversikt over kostnader som kan forventes, samt hvordan disse bør organiseres.

Bokkomiteer

Som tidligere nevnt bør det bli opprettet en komité som kan følge opp arbeidet faglig. Sammensettingen av en slik komité, og ansvarsområder er noe som kan diskuteres i detalj når prosjektet er besluttet. Når det er nevnt, bør noen moment være med, så som at hovedmålsettingen er å gi faglige råd underveis til manusforfatterne. Til tross for at forfatterne gis stor autonomi med hensyn til innhold, vil det absolutt være nødvendig med et organ for slik vurdering. Sammensettingen av en slik komité bør inneholde i hvert fall en representant oppnevnt av kommunestyret, og fortrinnsvis en representant for kommunens kulturenhet slik at administrasjonen har en pekepinn på den faglige framdriften i prosjektet når det er i gang. Denne komiteen får ansvar for det administrative og å rapportere til kommunen.

Det vil også være nødvendig med en bokkomite som gir faghistoriske innspill, hvor i hvert fall 1-2 medlemmer er fagutdannede historikere. Om et samarbeid kan etableres med Nord Universitet, så kan f.eks. en representant fra historiemiljøet ved Fakultet for Samfunnsvitenskap og en representant fra Helgeland historielag, eventuelt også historikere fra Helgeland Museum eller lokalhistoriekyndige i Alstahaug delta. Til sist bør en representant med historieinteresse, men uten historiefaglig bakgrunn være del av en slik komité, for å gi innspill på historieforståelse utenfor hva som kan forventes av fagutdannede historikere. Hovedansvaret for en slik komité vil være å vurdere tematisk oppdeling av bind, og gi tilbakemelding på manus som forfatterne utarbeider, kort sagt sikre seg at de viktige tema som krever behandling blir med og får en faglig forsvarlig framstilling.

I tillegg kan det vurderes å ha i gang andre komiteer som kan bistå med å aktivisere lokalsamfunnet med innhenting av privatarkiv, historisk interessant materiale av annen karakter som muntlige kilder eller fotos. Det kan være aktuelt å oppnevne to ulike komiteer knyttet til prosjektet slik man gjorde i samband med Bodøs historie i tida 2008-2016. Organiseringa var slik:

1. En komité som har det overordnede politiske ansvar for at prosjektet blir gjennomført etter de retningslinjer og forutsetninger som er vedtatt. Her er de ulike politiske partiene representert, med en saksbehandler fra kommunen som sekretær. Forfatterne rapporterer til denne komiteen undervegs i prosessen. Denne komiteen avklarer administrative, tilsetningsmessige eller andre praktiske sider ved prosjektet, så som trykkeprosess, forlagskontakt, praktiske sider ved slutføring og markedsføringsplaner.
2. En faglig bokkomite knyttet til hvert bind, eventuelt om bindene skrives parallelt av en bok-komite som er faglig sammensatt av fagpersoner fra kommunen, universitet og museum/historielag. Denne komiteen sikrer framdrift i skrivinga og kvalitetssikrer manus.

Dersom produksjonen av historieverket blir budsjettert utover flere år, og at verkene ikke blir skrevet samtidig, så vil det f.eks. ikke være nødvendig med tre bokkomitéer. Den samme komiteen kan gå over flere år, med eventuelle utskiftninger fortløpende. Det kan være aktuelt å involvere andre nabokommuner i bokprosjektet, men dette er i så fall noe som må ordnes via konkrete avtaler med aktuelle parter.

Økonomi

Forprosjektet søker her å gi et anslag på hvilke økonomiske omkostninger som kan forventes for prosjektet. Kostnadene til trykking og inntekter fra salg av bokverk beregnes ut fra et anslag på tre bind på omtrent 400 sider pr bind. Alle omkostninger er basert på tall innhentet i 2020.

Trykking og salg av verket

Med et anslag på tre bind trykket opp i 1500 eksemplarer av hvert bind, vil produksjonskostnadene være omkring 1 200 000 – 1 500 000 kr totalt. Dette er anslaget fra Fagbokforlaget, og inkluderer alle kostnader i forbindelse med produksjon, markedsføring og salg av bokverk. Det bør tas i betraktning at disse totalomkostningene er blant de høyere anslag, og det kan sannsynligvis forventes noe lavere kostnader i en anbudsrunde. Vurderingen på 1500 eksemplarer kommer hovedsakelig fra antall husholdninger i Alstahaug kommune, samt at verket kan være aktuelt for personer utenfor kommunen.

En faktor som kan være verdt å ta i betraktning, er å hyre et forlag allerede fra den tid størrelsen på historieverket blir avgjort. Dette var en anbefaling fra Dag Grønnestad hos Fagbokforlaget, ettersom det kan være et poeng å ha forlagskompetansen med i bokkomiteene. Dette kan være nyttig for å forsikre seg om at det ferdigstilte manuset

ikke blir for vanskelig overfor verkets primære målgruppe. Med et relativt moderat opptrykk av verket, legger vi inn et salg av samtlige bøker ved 400 kr pr bind (samme anslag som Lundestad gjorde i forarbeidet til Bodøs historie). Dette vil gi kommunen inntekter for boksalg på 1 800 000 kr. Dette vil dekke produksjonskostnader og gi en netto fortjeneste på 300 000 kr (dersom vi anslår høyeste gitte produksjonskostnad).

Forfatterkostnader

Kostnadene ved ansettelse av forfatter(e), vil uten tvil være den største utgiften i prosjektet. Dette anslaget baseres på kostnadsanalysen gjort i sammenheng med forprosjektet for Bodøs historie, og oppdateres for å reflektere lønnsnivå pr 2021. Forfattere lønnes etter kvalifikasjoner. Det er sannsynlig at gjennomsnittlig lønnsnivå ligger på førsteamanuensisnivå, altså mellom lønnstrinn 57 og 72. For enkelhets skyld kan vi medregne en brutto lønn på omkring 650 000 i året.¹³ I tillegg kommer feriepenger (12%), pensjonsinnskudd (12%), arbeidsgiveravgift av brutto lønn (14,1%) og arbeidsgiveravgift av feriepenger og pensjon. Om vi summerer dette opp til 42% i tillegg til brutto lønn, kommer et årsverk på 923 000 kr. I tillegg kommer reiseutgifter og 'overhead' i sammenheng med arbeidssted, to faktorer som er ukjente. Det er svært sannsynlig at totalomkostningene pr årsverk kommer på over 1 000 000 kr. Om en kan anslå tre årsverk pr bind, så vil forfatterkostnader ligge på 9 000 000 – 10 000 000 kr totalt. Det er her lagt inn et rom på 1 000 000 kr, ettersom årsverk kostnad sannsynligvis er høyere enn 1 000 000 kr når en legger til reiseutgifter og 'overhead'.

I tillegg må en vurdering gjøres i forhold til billedredaktør, og hvordan en slik stilling vil lønnes. Det bør nevnes at dette er svært grovt utregnet, og en nærmere kostnadsanalyse vil være nødvendig når prosjektet skal budsjetteres.

¹³ Informasjon hentet fra forskerforbundets lønnsstatistikk.

Kilder og litteratur

I dette kapittelet gis en grov oversikt over kildeomfanget som kan benyttes til å skrive et samlet historieverk om Alstahaug kommune. En fullstendig oversikt vil være vanskelig å gi, men de mest sentrale verkene vil være inkludert i listen som føres ved slutten av dette forprosjektet. Det vil også være opp til den individuelle forfatter å ordne kilder og velge ut hvilken litteratur som er aktuell å bruke. Dette gir forfatter en høyere grad av autonomi, og vil trolig resultere i et langt bedre sluttprodukt. Litteraturen som er lagt til i oversikten bakerst i rapporten inkluderer større historiske verk for området, og litteratur skrevet om Alstahaug, Tjøtta, Herøy, Dønna og Leirfjord. Dette er et bevisst valg basert på at flere verk tar for seg det området nevnte kommuner ligger i, i stedet for å begrense seg innenfor moderne kommunegrenser. Litteratur fra de andre sentrale kommunene på Helgeland, som kan være relevant å se på, vil være lagt til gjennom to lenker til oversiktsverk for Helgeland litteratur mellom 1970 – 2016 publisert av Per Smørvik hos Helgeland Historielag.

Skriftlige kilder

Det er liten tvil om at prosjektet vil ha behov for omfattende arkivbesøk. De to arkivene som blir mest betydningsfull i denne sammenhengen er Riksarkivet i Oslo og Statsarkivet i Trondheim. Ettersom det vil være svært tidkrevende og vanskelig å få en oversikt over nøyaktig hva som eksisterer av kilder ved disse arkivene, så må kontakt opprettes med fagpersonell ved begge arkivene. I sammenheng med arkeologiske spørsmål og kildematerialet, så vil det sannsynligvis være gode muligheter til å få en oversikt hos Institutt for arkeologi og kulturhistorie ved NTNU. Mesteparten av arkeologer som har arbeidet med Alstahaug-området holder til her. En bør også dra nytte av omfanget av digitalisert arkivmaterialet som har oppstått i moderne tid. Det mest nyttige verktøyet i denne sammenhengen blir *Digitalarkivet*, som har digitalisert store deler lokalhistorisk og regionhistorisk kildematerialet, hovedsakelig fra 1500-tallet og oppover. Det vil være mulig å gjøre nyttige funn i manntall, kirkebøker, matrikler, jordebøker og tingbøker som er digitaliserte og tilgjengelig på nett. Nasjonalbibliotekets digitalarkiv bør også nevnes i denne sammenhengen, da det gir god tilgang på relevant litteratur, tross at deler er begrenset til Nasjonalbibliotekets egne lokaler, eventuelt tidsbegrenset digital bruk etter søknad. I tillegg til de større, nasjonale bibliotekene, vil det være gunstig å benytte Arkiv i Nordland for innhenting av kildematerialet. Det gjelder for eksempel viktige arkiv fra Alstahaug kommune. Dette ble nevnt tidligere som et argument for hvorfor Bodø kan fungere som arbeidssted, ettersom store deler av nødvendig pliktavlevert kildemateriale finnes her. Av privatarkiv er det på den andre siden kun åtte fra Alstahaug som er deponert til AiN.

Aviser som kilde

En faktor som bør tas til betraktning i moderne sammenheng, er aviser som kildemateriale. Å benytte aviser som kilde blir mest aktuelt i arbeidet med de bindene som skal dekke perioden fra 1837 til i dag. Av størst relevans er Helgelands Blad og Helgelendingen (tidl. Helgeland Arbeiderblad). Førstnevnte kom i 1904 og sistnevnte i 1929. Begge avisene er fortsatt virksomme i dag, og store deler av tidligere årganger finnes både i avisenes egne fysiske arkiv og i digitalisert form hos Nasjonalbiblioteket. Digitaliseringen er kommet lengre for Helgeland Arbeiderblad/Helgelendingen, og det vil være viktig å få digitalisert de resterende årgangene av Helgelands Blad. I tillegg er mye stoff fra Alstahaug og Sandnessjøen trykt i Rana Blad, Nordlands framtid, Lofotposten, Nordlands Avis og Helgelands Tidende. Verdien av aviser som kilde er hovedsakelig at det gir perspektiv som er historisk forankret i tiden det er skrevet. Større historiske verk vil i større grad konsentrere seg om en hendelse for å kunne forklare den i en større historisk kontekst. Dette er naturligvis en del av hensikten, men kan føre til at en mister mulighet til å se enkeltsaker som bilder inn i en annen tid.

Muntlige kilder

For den nyere delen av historien som skal dekkes, kan det være nødvendig å inkludere muntlige kilder i framstillingen. Det kan være aktuelt å gjennomføre intervjuer med utvalgte grupper eller personer fra lokalsamfunnet. Hvorvidt forfatter selv utfører disse intervjuene, eller om det opprettes egne arbeidsgrupper som tar for seg denne oppgaven, så bør det forbli en faktor under arbeidet med bind 3 av historieverket. Verdien av muntlige kilder for et større historieverk, kommer først og fremst til syne ved at mindre fremtredende grupper i samfunnet kan få komme til. Ettersom noe av målsettingen ved prosjektet er å skape et helhetlig inntrykk av Alstahaug gjennom historien, så kan det være verdt å gi rom til grupper som har vært marginalisert i skriftlige kilder, f.eks. kvinner og minoritetsgrupper.

Konklusjon

Dette forprosjektet konkluderes med et forslag om at Alstahaug kommune går i gang med arbeidet med å få skrevet et omfattende kommunehistorisk verk det neste tiåret. Hensikten er å skape et historieverk som er både interessant, originalt, og kan bidra til å fornye interessen for områdetets historie.

Flere kommuner på Helgeland har de siste årene fått utgitt bygdebøker og andre, større, historiske satsninger. Alstahaug kommunes historie vil, i likhet med disse, forsøke å skape en helhetlig beretning som tar for seg de økonomiske, sosiale, politiske og kulturelle utviklingstrekkene som har foregått gjennom områdetets historie. I likhet med Bodøs historie fra 2016, vil det legges vekt på å skildre samfunnet «nedenfra» hvor fokuset i større grad ligger på leveforhold for ulike grupper i området. Det vil også legges vekt på å skildre grupper som tidligere har blitt neglisjert i historiske verk, f.eks. kvinner og etniske minoriteter.

I samband med den nært forestående 1000-årmarkeringa av Slaget på Stiklestad er det igangsatt mange forskningsprosjekt som det vil være naturlig å knytte vårt prosjekt opp mot. Derfor kan en godt tenke seg 2030 som sluttdato for et historisk verk for Alstahaug. Til da vil det være god tid til å gjennomføre prosjektet og å la det inngå i den nasjonale og internasjonale forskningen på feltet når det gjelder den eldste historien. Om en starter prosessen innen 2022 vil det også være mulig å budsjettere prosjektet over 8 år, der ni forfatterårsverk dels overlapper hverandre. Hvordan dette løses budsjettmessig er en teknisk sak, men ved å dra perioden ut over en lengre periode vil en selvsagt kunne belaste budsjettet over en lengre periode, med en tilsvarende redusert vekt. De tre bindene med hver sine tre årsverk vil dekke periodene:

- Bind 1: Fram til 1837
- Bind 2: 1837 – 1945
- Bind 3: 1945 – 2020

Forfattere for hvert enkelt bind vil bli valgt ut etter utlysning av stillingene. Når det er nevnt bør forskere prioriteres gjennom to hovedkriterier. Faglig bakgrunn fra området og perioden som arbeidet skal dekke, og tidligere populærvitenskapelige publiseringer. Sistnevnte er naturligvis ikke like viktig som førstnevnte, men bør tas i betraktning ettersom en ønsker å få en faglig sterk men samtidig tilgjengelig framstilling. Det bør også ansettes en arkeolog i forbindelse med bind 1 for å dekke perioden fra steinalder til senere middelalder. En bør også sette av ressurser til en stilling som billedredaktør. Om dette blir en fulltids- eller deltidsstilling i slutfasen av prosjektet må avklares i god tid før manus er ferdigstilt. Når det gjelder spørsmålet om arbeidssted, ser vi i utgangspunktet for oss flere muligheter: Bodø, Trondheim eller Sandnessjøen. Alle vil være gunstig av

ulike grunner, men en endelig avklaring vil først komme etter å ha sett på omkostningene ved hver plass. NIBIO på Tjøtta kan også være en mulighet som tas i betraktning. Dette er uansett noe kommunen kan bestemme når tilsettingene gjøres.

Før oppstarten av prosjektet vil det være nødvendig å opprette egne komitéer som vil ha ansvar for styringen av historieprosjektet. Slik det er skissert i forprosjektet vil det være nødvendig med en bokkomité, som i samarbeid med forfatter, skal drøfte og gi tilbakemeldinger på tematikk, problemstillinger, framstilling og manus. Det vil også være nødvendig med et overordnet politisk organ som har hovedansvar for at prosjektet kommer i gang, og hvilke vurderinger som gjøres rundt ansettelsesprosess, arbeidssted, valg av forlag, og generelt spørsmål om økonomi/finansiering. Det er meningen at prosjektet skal komme i gang innen 2022, og innen den tid må alle organisatoriske og budsjettmessige spørsmål være avklart. Historieverket lander trolig på 9 årsverk totalt, uten at det er tatt høyde for arbeidsmengde som vil være tilknyttet stillingen som billedredaktør. Etersom forfatterkostnader alene vil være mellom 9-10 millioner kroner, bør prosjektet komme i gang innen 2022, slik at kostnadene kan spres utover flere budsjettår.

Historieprosjektet vil være en omfattende kultursatsning for Alstahaug, og vil bidra til ny kunnskap, økt engasjement og større innsikt i et svært viktig historisk område. At et tidligere bokverk ikke eksisterer gir rom for originalitet, og vil trolig motivere og engasjere flere blant det lokalhistoriske miljøet til å ville bidra til prosjektet.

Tilgjengelig litteratur

Helgeland litteratur 1970 – 1994:

<http://helghist.ipage.no/wp-content/uploads/2018/06/lokal-litteratur-1970-1994.pdf>

Helgeland litteratur 1995 – 2016:

<http://helghist.ipage.no/wp-content/uploads/2018/06/lokal-litteratur-1995-2016.pdf>

By- og bygdehistoriske verker:

Berglund, B., red. (1994) *Helgelands historie: bind 2: Fra middelalderens begynnelse ca. 1030 til reformasjonen 1537*. Mosjøen, Helgeland Historielag.

Bonsaksen, S., red. (2015) *Helgeland historie: Bind 4: 1537-1840*. Mosjøen, Helgeland historielag.

Binns, K.S. og Høgsæt, R. (1985) *Leirfjord bygdebok: 1*. Meisfjord, Leirfjord bygdeboknemnd.

Coldevin, A. (1980) *Dønna bygdehistorie*. Dønna kommune.

Elstad, Å., Hutchinson, A. og Nielssen, A.R. (2015) *I Amtmandens dager: 1600 – 1900*. Bergen, Fagbokforlaget.

Fra Nord-Norges Næringsveie i tekst og bilder. Nordlands amt (Utgaven for 1917). Kristiania: Aktieforlaget Johannes Hanche

Hansen, K. (2012) *Øyfolket: en vandring i Herøy kommunes historie 1*. Herøy, Herøy kommune.

Hansen, K. (2012) *Øyfolket: en vandring i Herøy kommunes historie 2*. Herøy, Herøy kommune.

Haugen, J. (2015) *Leirfjord kommune 100 år*. Leirfjord, Leirfjord kommune.

Holberg, E, Røskaft, M og Nielssen, A.R. (2015) *Håløygriket: før 1600*. Bergen, Fagbokforlaget.

Jakobsen, K.R. (1983) *Seløy: tiden inntil 1920*. Trondheim, K.R. Jakobsen.

Jakobsen, M. (1922) *Alstahaug kanikgjeld: eller nu Hatfjelddalen, Vefsen, Tjøtta, Alstahaug, Herø, Nesne, Hemnes, Mo sognekald : en historisk statistisk beskrivelse efter originale utrykte og trykte kilder fra de ældste tider indtil MDCCCCXIV (1914)*. Mosjøen, eget forlag.

- Jensen, Ø. (1996) *Nesna bygdebok: B.1: Nesna fram til år 1800*. Nesna, Nesna kommune.
- Jensen, Ø. (1998) *Nesna bygdebok: B.2: Nesna 1800 – 1920: fra prestegjeld til kommune*. Nesna, Nesna kommune.
- Jensen, Ø (2015). *Nesna bygdebok: B.3: Nesna 1920-1970*. Nesna, Nesna historielag.
- Klausen, A.K. red. (2011) *Helgelands historie: bind 3: 1537 – 1840*. Mosjøen, Historielaget.
- Lillegaard, P og Lillegaard, L.B. (1979) *Alstahaugboka 1: fedrene*. Alstahaug, kommunen.
- Lillegaard, L.B og Mentzoni, S. (1989) *Alstahaugboka 2: mellom to kriger*. Alstahaug, kommunen.
- Pettersen, K og Wik, B. red. (1985) *Helgelands historie: bind 1: fra de eldste tider til middelalderens begynnelse ca. 1030*. Mosjøen, Historielaget.
- Rinde, H og Nielssen, A.R. (2015) *Det moderne fylket: etter 1900*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Smørvik, P. (1979) *Gammelt frå Dønna. Hefte 1*. Mosjøen, P. Smørvik.
- Smørvik, P. (1982) *Gammelt frå Dønna. Hefte 2*. Mosjøen, P. Smørvik.
- Vestvik, J. (2018) *Mindland: fra fiskersamfunn til jordbruksbygd: litt slekt og litt gård*. Sandnessjøen, J. Vestvik
- Åsvang, A.O. (2000) *Tjøtta kirke og kirkested*. Vevelstad, Åsvang småbokforlag.

Generell litteratur om Alstahaug-området historie

- Berglund, B. (2007) *Alstahaug på Helgeland 1000-1750: Dass-dynastiet og presteskapet iscenesetter seg selv*. Trondheim, Tapir akademisk forlag.
- Bostwick, L, Hansen, K og Olsen, B. (1996) *Jorda er maktens kjerne: 2000 år på Tjøtta gård*. Bodø, Nordland fylkeskommune.
- Botn, S. (2005) *Gamle Sandnes: et historisk seminar for spredning og perfektionering av kunnskap om Sandnes gård i vikingtiden, samt om utbyggingsplanene for vikingsenteret på Helgeland*. Sandnessjøen, Torolvsteinen.
- Brovoll, A. (1999) *Alstahaug kirke: en kulturskatt*. Alstahaug, A.K Brovoll.
- Christie, H. (1973) *To romanske Helgelands-kirker. Alstahaug og Herøy*. Brønnøysund, Helgeland Historielag.

- Forfang, K. (1970) *Alstahaug. Etter Mikal Jakobsen, K.K. Gjelle og andre kilder.* Alstahaug, Petter Dass-komiteen av 1947.
- Gjelle, K.K. (1934) *Svunne tider: Optegnelser om folk og forhold i gamle Alstahaug prestegjeld.* Sandnessjøen, Helgelands Blad.
- Gjelle, K.K. (1938) *Alstahaug kirke: med et lite tillegg om Alstahaug prestegård.* Sandnessjøen, Helgelands Blad.
- Hansen, K. (1998) *Skålvær: et helgelandsk handelssted i vekst og forfall.* Styret for Skålvær friluftsområde i samarbeid med Alstahaug kommune.
- Hansen, K. (2005) *Alstahaug kirke og kirkested: et historisk tilbakeblikk.* Sandnessjøen, Alstahaug menighetsråd.
- Hansen, I. og Born, K. (1999) *Stemmer i stein: et møte med middelalderkirkene i Alstahaug, Dønnes og Herøy.* Sandnessjøen, Kirkejubileet 1999.
- Holck, P. (1974) *Skjelettmaterialet fra Alstahaug kirke, Helgeland.* Oslo, Universitetsforlaget.
- Liland, P. (1976) *Tjøtta. Historien om en gård.* Mosjøen, Utgitt av Petter Liland.
- Liland, P. (1977) *Statens forskningsstasjon Tjøtta. En kort orientering om Tjøtta gårdens historie, nåværende organisering og virksomhet.* Mosjøen, Helgeland arbeidsblads trykkeri.
- Vestvik, J. (1997) *Husmannsplasser på Tjøtta.* Sandnessjøen, J. Vestvik.
- Wik, B. (1983) *Tunanlegg på Tjøtta. En økonomisk og demografisk miljøstudie.* Trondheim, Vitenskapsselskapet.

Litteratur om mer avgrensede emner:

- Allern, O (1987). *Sandnessjøen Sykehus 1940-45.* Årbok for Helgeland.
- Allern, T H (2019) 'Høvdingsetet på Sandnes og Håløygættan'. Årbok for Helgeland. (s. 119-130)
- Allern, T H (2008) 'Såkorn, urtehave og kadaverdisiplin. Utdanning og universitetsstudier i Danmark-Norge på Petter Dass sin tid'. *Nordisk Pedagogikk.* No 4. (.237-254)
- Allern, T H & Niemi, E. (red). (2015) *Nord-Norge og 1814. Med eller utenfor?* Stamsund: Orkana Forlag.

- Berglund, B. (2016) 'Understandings – burial practice, identity and social ties. The Horvnes Iron Age Burials, a peephole into the farming society of Helgeland, North-Norway'. I Dommasnes, L. H. m. fl. *The Farm as a Social Arena*. Münster/New York: Waxmann
- Bakke, R (1932) Amtssykehusene på Helgeland 1790-1931. Samt årsberetning for Sandnessjøen Sykehus for 1931. Sandnessjøen: G & K Gyldenhammers Boktrykkeri
- Berntsen, G. (1995) *Krig, krise- og sjølbergning: Leirfjord 1940 – 1945*. Leirfjord, Leirfjord bygdeboknemnd.
- Brovoll, A. (2004) *Mathias Bonsach Krogh: 1754 – 1828: Hålogalands første biskop med sete i Alstahaug*. Sandnessjøen, A.K Brovoll.
- Brovoll, A. (2007) *Dynastiet – "een ydmyg salutatz"*. Sandnessjøen, A.K. Brovoll.
- Carlsen, T. (2003) *Rigel: Norgeshistoriens største skipsforlis*. Sandnessjøen, Trond Carlsen.
- Carlsen, T. (2019) *De grønne båtan- historien om båtene som tilhørte Det Helgelandske Dampskibsselskab*. Sandnessjøen, Bodoni forlag.
- Coldevin, A. (1974) *Dønnes kirke gjennom 800 år*. Utgitt av komitéen for restaurering av kirken.
- Coldevin, A. (1980) *Dønnesgodset og den siste godseieren på Dønnes*. Otta, Engers boktrykkeri.
- Coldevin, A og Aase, M. (1980) *Dønnesgodset*. Trondheim, Universitetsbiblioteket, Avd. B.
- Coldevin, A. (1989) *Jordegods og storgårder i Nord-Norge*. Espa, Lokalhistorisk forlag.
- Dermott, A.K. (2006) *Fra Leirfjord til Laguna Beach: historien om en utvandrerfamilie fra Leirfjord*. Mo i Rana, Bjørnar Bergh.
- Elverum, I. (2001) *Ord og yttrykk [sic] fra Leirfjord*. 2. utg. Fjellhamar, Juni forlag.
- Falahat, A & Laumann, S. (2000) *Maleren Hans Johan Fredrik Berg*. Nesna, Høgskolen i Nesna.
- Folgerø, G & Gilje, O. (2013) *Gerhard Folgerø: en eventyrer*. Sandnes, Commentum.
- Gjesfjord, F.E. (1998) *Sagaen om Bjørnsmartnan og kjente slekter*. Melhus, Snøfugl.
- Gleinsvåg, T. (2009) *Heia kystfort Nordøyvågen*. Dønna, Dønna kommune.

- Glensvåg, T. (2010) *Minelageret på Bjørn og spredte krigsminner*. Solfjellsjøen, Dønna kommune.
- Hansen, I. R. og Allern, T. H. (2011). «Folkets vilje – samfunnets gavn. Helgelendingenes bidrag til etablering av Det Kongelige Fredriks Universitet». *Årbok for Helgeland*.
- Hansen, K. (2004) «Dæ sto' i avisa»: *bruddstykker fra Helgelands Blads avishistorie og utviklingen på Ytre Helgeland i periodene ca. 1911 – 1920 og 1951 – 1960*. Sandnessjøen, Helgelands Blad.
- Hansen, K. (2006) *Petter Dass: mennesket, makten og mytene*. Sandnessjøen, utgitt av Kåre Hansen.
- Hansen, K. (2007) *Edvard Meisfjord: foregangsmannen og idéskaperen fra Leirfjord på Helgeland*. Sandnessjøen, Kåre Hansen.
- Hansen, K. (2018) *Petter Dass – GUDs Øyesteen bind 1 og 2*. Sandnessjøen, Kåre Hansen.
- Harr, K.E. (1981) – *og dypen sne: en epistel og et evangelium*. Harstad, Aas & søns boktrykkeri.
- Harr, K. E. & Dass, P. (2007) *Mit Navn er Petter Dass som boer mot Verdens Ende*. Stamsund, Orkana.
- Hermansen, K. (1996) *Søster Karen: sykepleie for 60 år siden*. Mo i Rana, K. Hermansen.
- Holck, P. (1969) *Dass-slektens gravkammer i Alstahaug kirke, Helgeland*. Tromsø, Universitetsforlaget.
- Iversen, F. (2015) Hålogaland blir en rettskrets. *Heimen*, 2/2015 (52) s.101 – 120.
- Kibsgaard, T. & Husby, O. (1999) *Torvald Kibsgaard: sjømann i krig og fangenskap*. Trondheim, Lingo forlag.
- Jakobsen, K.R. (1996) *Sildøy med underliggende øyer: fra tidlig bosetting til avbefolkning: 1630 – 1960*. Stavanger, K.R. Jakobsen.
- Lillegaard, B. L. & Lillegaard, P. (1999) *Kvinner ved foten av De syv søstre: deres liv og virke slik fotografiet forteller*. Sandnessjøen, B.L. Lillegaard.
- Lillegaard, L. B. (1982) *Stamnes kirke: «Helgelandsbruden»: 1882 – 1982*. Bergen, F. Beyer.
- Løkås, O (1972) *Sandnessjøen Meieri. 50 år*. Sandnessjøen, A/L Sandnessjøen Meieri

- Meyer, A. (2007) *Leines landet i Leirfjord: landet, folket og historien*. Sandefjord, Leines Press.
- Meyer, A. (2010) *Søren Dass: 1684 – 1757: leinesgutten som ble herre på Austrått-borgen i Trøndelag*. Leirfjord, Leines Press.
- Moursund, R. (2000) *Sandsundvær-ulykken 22. januar 1901*. Herøy, R. Moursund.
- Muribø, E. (1947) *Petter Dass: en folkebok om en folkemann*. Trondheim, Brun forlag.
- Nedkvitne, A. (1988) «*Mens bønderne seilte og jægterne for*»: *Nordnorsk og vestnorsk kystøkonomi 1500 – 1730*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Nielsen, A R (2012). *Landnåm fra nord. Utvandringa frå det nordlige Norge til Island i vikingtid*. Stamsund: Orkana Akademisk
- Nilsen, L. B. & Smørvik, A. M. (1999) "*-med hederlig ziir*" : *et streiftog gjennom Herøy kirkes historie*. Herøy, Herøy menighetsråd.
- Olsen, G, Steiro, A. K. (2004) *Ke' de' du gryinne mæ?: dialektordbok*. Sandnessjøen, Alstahaug kommune.
- Ottesen, J.O. (2007) *Skibbåtsvær: hvor åpne havet velter*. Herøy, J.O. Ottesen.
- Ringkjøb, Å. (2012) *Artillerigruppe Sandnessjøen 1940 – 1945*. Sandnessjøen, Alsten forlag.
- Sandvik, P. (2007) *Svarta Bjørn: fra legende til symbol*. Narvik, P. Sandvik.
- Solheim, P. (1973) *Dei som vart borte på havet: Herøy 1800 – 1972*. Herøy, Herøy historielag.
- Solheim, P. (1974) *Herøy og herøyfjerdingar – gløtt frå gammal tid*. Herøy, Herøy historielag.
- Solheim, P. (1988) *Skoletilhøva i Herøy gjennom tidene. Små gløtt inn i gammal tid*. Herøy, Herøy bygdebokutvalg.
- Storli, I (2006) *Hålogaland før rikssamlingen. Politiske prosesser i perioden 200-900 e. Kr.* Oslo: Novus Forlag
- Sviland, G.S. (2010) *Berre eitt kvinnfolk: et tilbakeblikk*. Nærbø, G.S. Sviland.
- Tysnes, I. (2000) *Elgeland: landskap og elg under de syv søstre*. Sandnessjøen, Syv søstre forlag.
- Tysnes, I. (2008) *Her er Bjørn Jens!: historien om Bjørn Jens Kristiansen*. Sandnessjøen, Gonstein forlag.

Ulrichsen, L. (2006) *Gåsvær og omegns historie*. Sandnessjøen, L. Ulrichsen.

Wik, B. (1974) *Undersøkelse av skjelettgraver under flat mark på Skei, Dønna, Nordland*. 3, [10] Trondheim, Universitetet i Trondheim (Rapport. Arkeologisk serie. 1873-7)

Hovedoppgaver og andre studentarbeider:

Berglund, B. (1996) *Tjøtta-riket: en arkeologisk undersøkelse av maktforhold og sentrumsdannelser på Helgelandskysten fra Kr. f. til 1700 e.Kr.* Dr. Philos avhandling, Universitetet i Trondheim.

Hansen, K. (1996) *Du gamle og bøiede slider. Husmenn i Tjøtta herred. Utbredelse, levekår og sosiale forhold ca. 1865-1900*. Hovedoppgave i historie, NTNU.

Jakobsen, B. (2000) *Herø sogn og prestegjeld. Befolkning og levebrød i et kystsamfunn på Helgeland 1801 – 1900*. Hovedoppgave i historie, Universitetet i Tromsø.

Jensen, A. (1980) *Tjøtta og Vevelstad: bosetningshistorie fram til ca. 1350*. Hovedoppgave i historie, Universitetet i Trondheim.

Ludvigsen, T. (2002) *Landskapet som attraksjon og opplevelse: turisme i Alstahaug, Dønna og Herøy kommuner i Nordland*. Hovedoppgave i geografi, NTNU.

Bedrifts – og organisasjonshistorie:

Arntsen, B. (1983) *Alstahaug indremisjonsforening 1923 – 1983*. Sandnessjøen, Alstahaug indremisjonsforening.

Botn, S. (1990) *Jubileumsbok for Alstahaug jeger- og fiskeforening. 50 år*. Sandnessjøen, Alstahaug jeger- og fiskeforening.

Carlsen, T. (2006) *Alstahaug skolemusikk 75 år: 1931 – 2006*. Sandnessjøen, Alstahaug skolemusikk.

Hansen, A, Ludvigsen, A & Leirfjord meningsråd. (1992) *Leirfjord kirke: 125 års jubileum 1867 – 1992*. Leirfjord, Leirfjord meningsråd.

Hansen, K. (2008) *«full av idel sang»: 100 år med Alstahaug sangkor*. Sandnessjøen, Alstahaug sangkor.

Hansen, K. (2015) *Drømmen om strømmen: elektrisitetens betydning i lys av Sandnessjøen elektrisitetsverk og utbyggingen av Forslandsvassdraget i Leirfjord*. Helgeland kraft.

- Jøsevold, M. (1988) *Sandnessjøen jern og metall 50 år: 1938 – 1988*. Mosjøen, Helgeland Arbeiderblad.
- Liland, P. (1971) *Tjøtta samvirkeleg. 25 år i forbrukernes tjeneste. 1945 – 1979*. Tjøtta, Laget.
- Lillegaard, B.L. (2001) *Alstahaug videregående skole: en dans på roser*. Sandnessjøen, B.L. Lillegaard.
- Lillegaard, L.B. (1980) *På sangens vinger i 75 år. Sandnessjøen mannskor*. Sandnessjøen, Sandnessjøen mannskor.
- Lillegaard, L.B. (1984) *Banken vår – og vi. Alstahaug Sparebank runder 125 år*. Bergen, F. Meyer.
- Lillegaard, L.B. (1990) *Heia SIL! Sandnessjøen idrettslag fyller 75 år. Et minneskrift*. Sandnessjøen, SIL.
- Lillegaard, L.B & Helgelandsgruppen. (1992) *Selskapet vårres!* Sandnessjøen, Helgelandsgruppen.
- Løkås, O. (1972) *Sandnessjøen meieri 50 år*. Sandnessjøen, Sandnessjøen meieri.
- Rattsø, O. (1996) *Sandnessjøen gymnas før og etter: 1918 – 1985*. Sandnessjøen, Helgeland Blad.
- Schei, J. (1975) *Sandnessjøen skytterlag 1875 – 1975: 100 år*. Sandnessjøen, Sandnessjøen skytterlag.
- Storheil, J. (1960) *Alstahaug Sparebank gjennom 100 år: 1860 – 1960*. Drammen, Alstahaug Sparebank.

Register

- Edvardsen, S. (1999) *Skifter fra Alstahaug 1780 – 1810, Indre Leirfjord 1686 – 1780*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (2000) *Skifter fra Alstahaug 1811 – 1845*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (2002) *Skifter fra Alstahaug/Stamnes 1686 – 1780*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (2002) *Skifter fra Alstahaug 1780 – 1810*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (2002) *Skifter fra Alstahaug/Stamnes 1846 – 1880*. Trondheim, S. Edvardsen.

- Edvardsen, S. (2003) *Skifter fra Alstahaug/Stamnes 1881 – 1920*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (1998) *Skifter fra Herøy/Dønna 1686/1780*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (1999) *Skifter fra Herøy/Dønna 1780/1810*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (2000) *Skifter fra Herøy/Dønna 1811/1845*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (2002) *Skifter fra Herøy/Dønna 1846/1880*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (2003) *Skifter fra Herøy/Dønna 1881/1920*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (2001) *Skifter fra Tjøtta 1780/1810*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (2001) *Skifter fra Tjøtta 1811/1845*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (2002) *Skifter fra Tjøtta 1846/1880*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Edvardsen, S. (2003) *Skifter fra Tjøtta 1881/1920*. Trondheim, S. Edvardsen.
- Jakobsen, K.R. (1978) *Skifter fra Tjøtta: 1686 – 1780*. Olderskog, Helgeland historielag.
- Jakobsen, K.R. (1983) *Skifter fra Alstahaug 1686 – 1780*. Olderskog, Helgeland historielag.

Foto i forsideillustrasjon:

Helleristningen «Skiløperen» på Røøya i Alstahaug. Foto: Inge Ove Tysnes.

Rutebåten «Nesna» ved kai i Sandnessjøen, mai 1951. Foto Per Lillegaard /Helgeland Museums samling.

